

DOĞAL KAYNAKLARIN SINIRLILIĞI VE İKTİSADİ GELİŐME

BU SUNU PROF. DR. MEHMET KARAGÜL'ÜN DÜNYA EKONOMİSİ KİTABINDAN
PROF. DR. MAHMUT MASÇA TARAFINDAN DERLENMİŐTİR.

DOĞAL KAYNAKLARIN SINIRLILIĞI VE İKTİSADİ GELİŐME

- Teoride dört olarak belirlenen üretim faktörlerini; doğal anlamda **insan ve doğal kaynaklar** şeklinde ikiye indirgemek mümkündür. Çünkü emek ve müteşebbis asli olarak insan kaynaklıdır. Sermaye ise insanın, doğal kaynağı işlemleriyle ortaya çıkan ve tasarruf edilerek geçmişten bugüne aktarılan türetilmiş ekonomik bir değerden ibarettir.

DOĞAL KAYNAK NEDİR?

- Doğal kaynak en genel şekliyle, insanoğlunun Dñnyaya gözünü açmasıyla birlikte etrafında, gördüğü, duyduğu ve hissettiği her türlü pozitif değerler olarak tanımlanabilir.
- Bunların bir kısmını insanlar tarafından hiçbir işleme tabi tutulmadan yararlanılan doğal varlıklar olarak değerlendirmek mümkün iken, bazılarını da ancak bir veya birden fazla işleme tabi tutulduktan sonra kullanılabilen türetilmiş doğal varlıklar şeklinde ele almak mümkündür.
- Doğal kaynakların insan hayatının devamı ve kolaylığı için kullanılması, iktisadi faaliyetler olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle toplumların ekonomik kalkınmaları ile sahip oldukları doğal kaynaklar arasında kuvvetli bir ilişki bulunduğunu iddia etmek yanlış bir değerlendirme olmasa gerek.

DOĞAL KAYNAK VE ÜRETİM İLİŐKİSİ

- Doğal kaynakların olmaması halinde hiçbir iktisadi faaliyetin gerçekleşmesi mümkün değildir. Çünkü insanoğlunun iktisadi faaliyet olarak gerçekleőtirdiđi her türlü eylem, mutlak surette bir şekilde doğal kaynağa dayanmaktadır. Çünkü iktisadi faaliyetlerin temelini oluőturan özellikle sanayi üretimi, hem enerji kaynağı olarak, hem de hammadde olarak doğal kaynaklara ihtiyaç duymaktadır.
- Ayrıca yine tarımsal üretim için ihtiyaç duyulan, toprak, hava, su ve güneş ayrıca tohumlar doğal kaynaktan başka bir şey değildir. Dolayısıyla, her türlü reel üretime dayalı ekonomik faaliyet, mutlak surette doğal kaynaklara muhtaçtır.

DOĞAL KAYNAKLARIN ÇOĞALABİLME ÖZELLİĞİ

- Doğal kaynakları;
- * ~~Doğal düzenin bir yansıması olarak kendiliğinden çoğalan canlı ve bitkileri,~~
doğal olarak çoğalanlar,
- * İnsanların müdahaleleri ile yetiştirilen bitki ve canlıları, *insanlar tarafından çoğaltılanlar,*
- * Maden, mineral, doğal gaz ve petrol ise *çoğalamayanlar ya da milyonlarca yılda yenilenenler,*
- * Ayrıca su, rüzgâr, dalgalar, güneş ve yağmurları *akışkan kaynaklar* şeklinde sıralamak mümkündür.

KULLANIMINA GÖRE DOĞAL KAYNAK ÇEŞİTLERİ

- Tabiatta insanlığın yararlanması için hazır bulunan iktisadi değerler genel anlamda doğal kaynak olarak değerlendirilmesine rağmen, bunların kullanım alanları ve şekilleri birinden oldukça farklılık göstermektedir.
- Doğal kaynakları genel anlamda kullanımına göre;
- besinler,
- enerji kaynakları,
- hammadde ve
- madenler ile minareler şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

DÜNYADA BESLENME SORUNU VE GIDA ARZI

- Beslenmenin, insanoğlunun hayatını sürdürebilmesi için en temel ihtiyaçlarından olduğu konusunda hiçbir tartışmaya yer olmadığına hepimiz bilincindeyiz. Bu nedenle insanoğlu, her ne surette olursa olsun gıda güvenliğini garantiye almak zorundadır.
- Hatta bilinmelidir ki *milletler açısından her şeyin maliyet hesabının yapılması anlamlı olmasına rağmen, beslenme ve gıda güvenliği için böyle bir maliyet hesabı yapmanın hiçbir makul yanı bulunmamaktadır.*
- Çünkü bir toplumun kısa vadeli çıkarlar ve karlılık hesabıyla beslenme kaynaklarını ve imkânlarını elden çıkarması ve bu konuda dışarı bağımlı hale gelmesi, ileriki yıllarda çok daha ağır bedeller ödemesine neden olabilecek bir uygulama olduğundan şüphe edilmemelidir.

-
- İnsanların gıda kaynaklarını hemen hemen tamamı, doğal besinlere dayanmaktadır.
 - Söz konusu doğal besinleri; bitkisel ve hayvansal olanlar şeklinde temelde ikiye ayırmak mümkündür. Hayvanlarında bitkilerden beslendiği düşünüldüğünde, hayvansal besinlerin de dolaylı olarak bitkilere bağlı olduğu söylenebilir.

- Tamamına yakını bitkilere bağımlı olan **insanlığın beslenme kaynakları**, **her geçen gün yeni tehditlerle karşı karşıya** kalmaktadır. Adı geçen tehditleri,
- yerküre üzerindeki yaşanan erozyon ve çölleşmenin kullanılabilir toprakları insanlığın elinde alıp götürmesi,
- şehirleşmenin ve sanayi tesislerinin de tarım alanlarını işgal eder vaziyette genişlemesi ayrıca
- mevcut tarım alanlarında kullanılan kimyasal ilaç ve gübrelerle toprağın doğal halini kaybetmesi şeklinde sırlamak mümkündür.

- Ayrıca bitkilerin ve hayvanların genetiği üzerinde yapılan oynamalar, insanoğlunun gıda güvenliğini tehdit eden bir başka menfi gelişmedir.
- Gıda güvenliğini etkileyen bir başka olumsuz gelişme ise küresel ölçekte yaşanan iklim değişikliğidir. Bu değişim sayesinde, birçok alanın çölleşmesi ya da sular altında kalması beklenmektedir ki bu da tarım yapılabilir alanların daralması anlamına gelmektedir.
- Yaşanan gıda ve gıda güvenliğini tehdit eden gelişmelerden bir diğeri ise gıda maddelerinin fiyatlarında görülen hızlı yükseliştir. Bilhassa azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere IMF ve Dünya Bankası tarafından önerilen, tarım alanlarının sınırlandırılması ve tarıma verilen devlet desteğini kaldırılmasını içeren politikalar, söz konusu fiyat artışıında en önemli etkendir.

- Beslenme konusunda dünyayı **üç farklı problem** tehdit etmektedir.
- Bunlardan ilki, tarım alanlarının yeterince bilinçli kullanılmaması ve uygulanan yanlış tarım politikalarına bağlı gıda arzının yeterince artmaması,
- İkincisi, tarım alanlarının kimyasallarla zehirlenmesi ve bitki genetiği ile oynanması sonucu sağlıklı gıda ürünlerine ulaşmanın zorlaşması,
- ayrıca bütün bunların neticesi olarak, tarım ürünlerinin nispi olarak fiyatının artması sonucunda, geniş yoksul kesimlerin yeterli gıda temin etmesi her geçen gün biraz daha zorlaşmaktadır.

ENERJİ KAYNAKLARI

- Dünyada kullanılan belli başlı enerji kaynaklarını ve kullanım oranlarını; petrol (%38), kömür (% 25), doğal gaz (%24), nükleer enerji (%7), hidrolik enerji (%3), yenilenebilir olanlar (%4), şeklinde sıralamak mümkündür.
- Adı geçen enerji kaynaklarından toplam kullanım oranları % 87'ye varan, petrol, kömür ve doğal gaz, yenilenebilir özelliği olmayan ve ileride bir gün tükenme tehlikesi bulunan kaynaklardır.
- Dolayısı ile Dünya'nın geleceğinde muhtemelen en önemli tehdit, enerji kıtlığı olacağı güçlü bir olasılıktır.
- Geçmiş yüzyılda ve içinde bulunduğumuz dönemde yaşanan savaşların nasıl ki temel sebebini enerji politikaları oluşturmuş ise gelecekte de aynı tehdidin artarak devam edeceğini söylemek zorundayız.

GIDA VE ENERJİ KAYNAĞI OLARAK SU

- Dünyadaki su kaynaklarını okyanuslar, denizler, göller ve yer altı suları oluşturur. Dünya'daki su sürekli hareket halindedir. Bu hareketle devamlı biçim değiştirir, bitkiler, hayvanlar ve insanlar tarafından kullanılır, fakat gerçekte asla yok olmaz ve buna su döngüsü (hidroloji döngüsü) denmektedir.
- Yeryüzündeki su kaynaklarının % 97'si denizlerin ve okyanusların tuzlu sularından oluşur. Su kaynaklarının % 3'i kadarı tatlıdır. Tatlı suların % 68 den fazlası buzullar ve buzul dağlarında bulunur. %31,4 ü yeraltı sularında % 0,3 ü ise yüzey sularını oluşturmaktadır.
- Ancak insanlar tarafından kullanılan tatlı sular kimyasal maddeler, fabrika atıkları, nükleer atıklar, tarım ilaçları, yapay gübreler vb. unsurlarla kirletilerek sınırlı olan söz konusu su kaynakları çok daha kısıtlı hale gelmektedir. Kirletilen bu sular yağışlarla yeraltı suyu ve içme sularına karışır. Doğal döngü içinde de yeterince temizlenemez ve canlılar için büyük bir tehlike oluşturmaktadır.

- Yeryüzünde su kaynaklarının dengesiz bir şekilde dağılmış olmasına da dikkat çekmek gerekmektedir.
- Dünyada bazı ülkeler su içerisinde yüzerken, bazı ülkeler ise susuzluktan dert yanıyor. Brezilya 8 trilyon 233 milyar metreküp toplam yenilenebilir su kaynağına sahipken, Gazze Şeridi 41 metreküple su fakiri ülkeler listesinde sonuncu sırada yer alıyor.
- Öte yandan sınırlı olan kullanılabilir suyun dengeli bir şekilde dağılmaması nedeniyle bugün dünya nüfusunun 1/3'ü su problemi yaşarken, her sene yaklaşık 25 milyon kişi, temiz su ihtiyacını karşılayamadığı için hastalanarak hayatını kaybetmektedir. Ayrıca su tüketimindeki mevcut adaletsizliğin gün geçtikçe büyümesi, su konusundaki uluslararası çatışma ihtimalini güçlendiren oldukça önemli bir gelişmedir.

SANAYİ HAMMADDELERİ VE MADENLER

- Hammadde, canlı ve cansız doğal varlıklar; insanların kendi gereksinmelerini karşılamak amacıyla doğrudan ya da işleyerek kullandıkları çok sayıda maddeyi içerir. Bunlar arasında su, yiyecekler, mineraller ve yakıtlar vardır.
- Bugünkü bilimsel verilere göre önemli hammaddelerin hiçbiri yakın bir gelecekte tükenme tehlikesiyle karşı karşıya değildir. *Bu noktada asıl sorun, kaynakların azalması ve tek elde toplanması neticesinde fiyatlarının aşırı artmasıyla az gelişmiş toplumlar açısından ulaşılabilirliğinin azalmasıdır.*

EKONOMİK KAYNAKLARLA İLGİLİ TEMEL PROBLEMLER

- **Doğal Kaynaklar Biter mi?**
- Öncelikle belirtilmesi gereken husus; “kaynakların tükenmesi olası değil” derken kastımız; doğal kaynakların sınırsız bir arza sahip olduğu şeklinde anlaşilmamalıdır.
- Öngörülebilir gelecekte doğal kaynakların bitmesinin mümkün olmamasının birçok sebebi bulunmaktadır.
- **Bunlardan ilki**, bilimsel gelişmeler neticesinde sürekli yeni teknolojiler çıkmakta ve bunlar da alternatif kaynakların devreye girmesinde etkili olmaktadır.
- **Bir başka neden** ise bazı kaynakların azalma eğilimine girmesi, tabii olarak ilgili maddelerin fiyatını nispi olarak arttırmakta, bu da o kaynağa olan talebi azaltmaktadır.
- **Ayrıca** yine teknolojik gelişmeler ve toplumsal bilinçlenmeye bağlı olarak birçok doğal kaynağın geri dönüşüme tabi tutulması, doğadan kaynak teminine olan ihtiyacı belli ölçüde azaltmaktadır.

DOĞAL KAYNAK DAĞILIMI VE KULLANIMINDAKİ FARKLILIK

- Doğal kaynakların, yerküre üzerinde dağılımının eşit olduğunu söyleyebilmek mümkün olmadığı gibi, toplumların kullanım imkânları ve kullanım miktarları da eşit değildir.
- Hatta olaya genel bir bakışta, doğal kaynak rezervi itibariyle zengin olan ülkelerin yeterince o kaynakları kullanamadıkları görölmektedir.
- Gelişmiş ülkelerin ise doğal kaynak itibariyle fakir olmalarına karşılık, sömürge yoluyla ya da kendi lehlerine düzenlenen maden yasaları vasıtasıyla, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin doğal kaynaklarını hoyratça kullandıklarına şahit olmaktadır.

DOĞAL KAYNAKLARIN BELLİ TEKELLERDE TOPLANMASI

- Doğal kaynakların gerek azalma sürecine girmesi, gerekse üretim ve piyasasının belirli ellerde toplanması, fiyatlarının aşırı bir biçimde artmasında etkili olmaktadır.
- Doğal kaynakların arzını, piyasasını ve dolayısıyla fiyatını kontrol eden gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelere bedavaya temin ettikleri doğal hammadde ve enerji kaynaklarını çok yüksek fiyatlarla tekrar aynı ülkelere pazarlayarak aşırı kar elde ettikleri bilinmektedir. Bu da doğal kaynaklar üzerinde ciddi bir haksızlığa neden olmaktadır.
- Doğal kaynakların üretim ve piyasa olarak belli tekellerde toplanmasının bir başka etkisi, birçoğunun stratejik önemde olmaları nedeniyle silah olarak kullanılmalarının mümkün olmasıdır.

KAYNAKLARIN TEKELLEŐTİRİLMESİNDE SON NOKTA: TOPRAK GASPI

- İnsanoğlunun hayatını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu en temel doğal kaynaklardan olan **toprak ve su** Yaratıcı İradenin, insanlara ortaklaşa kullanımları için hediye niteliğinde hazır olarak sunduğu tabii varlıklardandır. Ancak kapitalist sistemin temel amacı olan karın doruklaştırılması ve sermaye birikiminin temin edilmesi ihtirası, sürekli dünya üzerinde yeni sorunların ve kavgaların yaşanmasına neden olmaktadır.
- Bu bağlamda, bu güne kadar sanayi hammaddesi ve enerji kaynağı olan doğal kaynakların ele geçirilmesi ekseninde seyreden sömürgecilik faaliyetlerinin, son yıllarda **toprak gaspi** uygulamaları ile çok daha vahim bir hal aldığı görülmektedir.

- Azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki kamuya veya bireylere ait oldukça büyük arazilerin, Çok Uluslu Şirketler ile yerli ve yabancı aşırı zengin kişiler tarafından, cüzi bedellerle satın alınarak veya uzun yıllar için kiralanarak planlı bir şekilde, geleneksel sahiplerinin elinden çıkarıldığı görülmektedir.
- Özellikle 2008'den sonra aşırı bir biçimde yoğunlaşan, az gelişmiş ülkelerden toprak kapatma hareketinin birçok nedeninden bahsedilmektedir. Bunların içinde kuşkusuz en masum olanı dünyanın gıda güvenliğini teminat altına almaktır. Ancak mevcut yapıda yaşananlara bakıldığında bunun gerçekçi olmadığı görülmektedir.
- Çünkü yoksulluğun ve açlığın en ileri düzeyde yaşandığı Sahra altı ülkelerde icra edilen toprak gaspı uygulaması sonucu, ortaya çıkan ilave tarım ürünlerinin, ev sahibi ülkelerdeki açlığı ve yoksulluğu giderici yönde değil, tamamı zengin ülkelere taşınarak, enerji ve hammadde alanlarında kullanıldığı bilinmektedir.

- Gasp edilen topraklarda üretilen yeni ürünlerin, hem tekel piyasalarına düşmesi, hem de biyo-yakıt gibi enerji sektöründe kullanılması, gıda ürünleri fiyatlarının son yıllarda hızla artmasına neden olmaktadır.

- Böyle bir uygulama ile zengin azınlığın ucuz yakıtla otomobil kullanması, dünya nüfusunun büyük bir bölümünün mevcut açlığının ve yoksulluğunun artarak devam etmesine tercih edilmektedir.
- Çünkü söz konusu uygulama sonucu yoksul ve aç insanların, artan fiyatlar nedeniyle var olan gıda ürünlerine erişebilirliği çok daha zorlaşmaktadır.

